

Somorjay Sélysette

„...ELEGEM VAN A LEGENDÁKBÓL...”

Az 1990-es évek közepén Granasztói Györgyné, az Országos Műemlékvédelmi Hivatal tudományos részlegének akkori feje vezetőt keresett a Hivatal gyűjteményeinek élére. A könyvtárat, fotó- és tervtárat, valamint a Műemlékek Országos Bizottságának irattárat magába foglaló hivatali egység a magyarországi intézményes műemlékvédelem teljes múltját felöleli, s mint ilyen, muzeális értékű, egyszersmind a folyó műemléki helyreállításokhoz nélkülözhetetlen kiinduló pont is, tehát feldolgozottsága, használhatósága széles kutatói bázis elementáris érdeke. A célszemély azonnal és magától értetődő módon Bardoly István volt, aki akkor nem, de korábban évekig a Hivatal könyvtárában dolgozott, és bibliográfiai munkássága révén már akkor tudni lehetett, hogy egészen széleskörű áttekintéssel rendelkezik a műemlékvédelem területén. A csábítás az intézmény szerencséjére sikerrel járt. Bardoly István kötélnék (és munkába) állt. Ekkor vette kezdetét az a szisztematikus, zaj nélküli feldolgozó munka, amelynek gyümölcse az elmúlt tíz évben egyre sokasodó és tárgykörében gazdagodó publikációkban vált láthatóvá.

Ámbár ami a „láthatóságot” illeti, mindez a közelebbi munkatársaknak éppen séggel a szeme előtt zajlik. Nem lehet olyan korán érkezni, hogy Bardoly Istvánt ne az asztalánál találjuk, amint hagyatékot és iratokat szálaz, rendszerez és lajstromoz. Ha nem ül ott, hátrahagyott mobiljából tudni lehet, hogy leugrott valamiért a könyvtárba (a Hivatal egyéb helyiségeit lehetőleg elkerüli), és hamarosan füttyörészés jelzi majd, hogy visszatérőben van, majd harsány „Kávé!” kiáltással összetrombitálja a folyosó lakóit. Ilyen alkalmakkal néha bepillantást enged abba is, hogy éppen milyen tudományos legenda háttérét nyomozza, mert – mint mondja – idegesítik a kerengő vélelmek és elege van a legendákból.

Részben ennek az „idegességnek” köszönhetjük tehát, hogy egyre árnyaltabb és hitelesebb képünk kezd lenni hazai műemlékvédelmünk régi – s nem oly régi eseményeiről. Kutatásait a Hivatalnál a Műemlékek Ideiglenes Bizottsága iratanyagának feldolgozásával kezdte, ami tíz év iratanyagának átírását és kutathatóvá tételét jelentette. Bizton feltételezhetjük, hogy az ő esetében, a „*nulla dies sine linea*” nem csak elv, hanem valóban gyakorlat is: napra kész műemléki bibliográfia, gyarapodó iratjegyzékek és forrásátírások nem születnek másként olyan tempóban, mint azt a Hivatalnál eltöltött húsz évében tapasztalhattuk. A gyűjtemények vezetőjeként a könyvtár, valamint a fotó- és tervtár ügyeit rábízta az egyes gyűjtemények kezelőire, míg ő az irattárra összpontosította energiáit. A hagyományosan csak a MOB irattárat jelentő irattári forrásanyag tevékenysége nyomán kiegészült az Országos Műemléki Felügyelőség, illetőleg a MOB feloszlata és az OMF megalapítása közötti iratanyaggal, valamint számos, könyvtári szekrények mélyén elfekvő, illetve időközben adományozott, rendezetlen kéziratos anyaggal, amelyek között jelentős műem-

lékvédelmi személyiségek hagyatéka (Arányi Lajostól Rados Jenőn át Dercsényi Dezsőig), kéziratok voltak. A lajstromozott, mutatózott gyűjtemény ma több tíz folyóméterre rúg.

1995–2005 között megjelent műemlékvédelmi tárgyú publikációi még elsősorban bibliográfiák voltak (tízes nagyságrendben állította össze kollégák irodalmi tevékenységét, és megjelentette az 1991 és 2000 közötti időszak műemléki bibliográfiáját), ezt követően azonban folyamatosan jelennek meg forrásfeldolgozáson alapuló átfogó tanulmányai, amelyek tárgyukban szerteágazóak, de helyükre tesznek egy-egy hiányzó mozaikdarabot, vagy kiélestenek egy-egy homályba vesző képet. Jogosan kapcsolja őket egybe az *Adalékok a magyar műemlékvédelem történetéhez* alcím. Emellett számos olyan írása jelent meg ebben az időszakban, ami egy-egy fontos részterületre (mint pl. a nyírbátori Krucsay-oltár, vagy az egri minorita templom restaurálása) nézve nyújt mérvadó új információt. A sokszor érdektelennek tűnő hivatalos levelezések, jelentések, vagy magánfeljegyzések kásahegyét türelemmel, érdeklődéssel és kellő kíváncsisággal rendszerező Bardoly István mára valószínűleg olyan egyedülálló áttekintéssel rendelkezik a magyar műemlékvédelemről, amit mindannyian, akik tudásához folyamodunk, inkább csak sejtünk, de teljes mélységében fel sem fogunk. Érdeklődése azonban – és itt most csak a műemlékvédelem területére gondolok, hiszen ezen túlmenően is széles spektrumot ölel föl közreadói és szerkesztői tevékenysége – nem korlátozódik arra, amihez a Hivatalnak köze volt. Tájékozottsága révén tágas kontextusban látja a magyar műemlékvédelem helyét és szereplőit. Így megtalál és restaurál feledésbe ment összefüggéseket, mint tette azt pl. Weyde Gizella Magyarországról elszármazott művészettörténész korszerű műemlékvédelmi szemléletet tükröző háború előtti publikációinak magyar nyelvű közlése során.

Bardoly műemlékvédelem tárgyú írásai élvezetes, de korántsem üdítő olvasmányok. A kezei között lapról lapra feltáruló tények olyan történetet rajzolnak föl, amivel egyáltalán nem jó szembesülni. Kortársként és kollégaként szakmai életünk aktív harminc éve során a napi feladatok végzése közben sokszor volt az a benyomásunk, hogy korábban magától értetődően elfogadott értékek és érvek devalválódtak, sőt elenyésztek. A műemlékek, a műemlékvédelem és az erre hivatott intézmény védelmében a szakterület sokszor hivatkozott „száznegyvenéves” múltja, ami önmagában is a magyar kultúrtörténet megkerülhetetlen tényezője, úgy tűnik, épp napjainkban már semmit nem jelent, semmilyen kultúrpolitikai ingerküszöböt nem ér el. Az utóbbi két-három év történései során nem egy kolléga volt kénytelen a műemlékvédelemre áldozott szakmai évtizedek után kényszerűen elfogadni, hogy semmit nem tehet a szeme láttára pusztuló értékek megmentéséért, mert nincs intézményes lehetőség a szakszerű műemlékvédelemre. Bardoly forrásközléseit és elemzéseit olvasva döbbenettel kell tapasztalni, hogy a hol tudatlanságból, hol cinizmusból, vagy éppen a személyes ambícióból fakadó pusztítás milyen folyamatos jelenség a magyarországi műemlékvédelemben, s hogy a politika, ami egyedül volna képes a kulturális közkincs fennmaradásának feltételeit megteremteni, mindvégig milyen „késedelmes szívű” és vonakodó volt e feladatának elismerésében és hatékony teljesítésében. A magyarországi műemlékvédelem 1960-as években kibontakozó isko-

lájának eredményei, az olykor vitatott, de mindig végiggondolt helyreállítások és mindenekelőtt a műemlékek kutatása terén kidolgozott módszertan sikeressége elfedi ezt a tényt. Bár Bardoly István publikációi ezzel a fiatalabb időszakkal egyelőre nem foglalkoznak, az általa rendezett tudományos irattár aktáiból, ami munkája révén az 1980-as évek elejéig már kutatható és így bekerült a rendszeresen használt forrásanyagok körébe, fény derül a hivatalos deklarációk mögött húzódó napi valóságra.

Az aktákból kibontakozó történet azonban nem csak a házakról, és nem csak a műemlékvédelemről szól. Sajnálatosan sokat mond el közállapotainkról általában. Hamvába holt kezdeményezésekről, energiákat felemésztő újakezdésekről. Elhivatott személyek kimagasló, mégis elszigeteltségbe torkolló teljesítményéről. A műemlék definíciójának egyik eleme a történeti forrásérték. Bardoly István munkásságában a műemlékvédelmi intézményrendszer aktái válnak az elmúlt százötven év magyarországi történéseinek beszédes forrásaivá.

Bardoly a kölyök Sacival, 2008 szeptemberében